

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

11-12

2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 1302 sahifa, 5-dekabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori
Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori
Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori
Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent Arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Nomozova Qumri isoyevna GF universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), dotsent
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Взаимодействие реального и финансового сектора экономики в современных условиях.....	12
Шарипов Конгратбай Авезимбетович, Зайнутдинова Умида Джалаловна	
Развитие исламских банковских продуктов в коммерческих банках.....	19
Иноятова Камола Фуркатовна	
Kreditlashda risklarni boshqarish usullaridan foydalanish.....	23
Abdullayeva Sharbat, Abdullayeva Nozima	
Korxonalarning tashqi iqtisodiy faoliyatdagi raqobatdoshligini ta'minlashda marketingdan foydalanish.....	29
Axmedov Ikrom Akramovich	
Hududlarda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishning zamonaviy tahlili	36
Butaboyev Maxamadjon, Gaibnazarova Zumrat Talatovna	
Yashil iqtisodiyotga o'tishda xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda qo'llash imkoniyatlari	41
Yavmutov Dilshod Shoyimardonkulovich	
Zamonaviy ekoshaharlar barpo etish va uni tatbiq etish zaruriyati.....	47
Zikrullayev Valixon G'aybullayevich	
Indian Festivals and Nature Conservation: Connecting People for Sustainability	52
Nigora Saidmuradova Aslamovna, Anil Kumar	
Financing clean energy projects in different ways.....	59
Botirov Azamat Axmedovich, Fayziyev Samandar Sobri ogli	
Теоретические основы развития социальной инфраструктуры.....	67
Алимова Муниса Юльчиевна	
O'zbekistonda tadbirkorlik subyektlarining raqamli marketingdan foydalanish holati va rivojlanish tendensiyalari.....	71
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
Aholiga bank xizmatlarini ko'rsatish tizimini takomillashtirish	81
Uskanov Eldor	
Investitsiya loyihalarini islom moliya instrumentlari orqali moliyalashtirish yo'llari	86
Haydarov O'ral Axmadovich	
"Yashil" iqtisodiyotga o'tishda esg omillar asosida investitsiya kiritishning o'rni va ahamiyati	93
Nosirov Egamqul Ismailovich	
"Enesses" MChJ da marketing muhitini tahlil qilish va takomillashtirish.....	100
Musyeva Shoirazimovna	
Использование информационных и коммуникационных технологий в совместных образовательных программах: проблемы и решения.....	107
Ташева Севара Равшановна	
Iqtisodiy globallashtirishning nazariy asoslari.....	111
Abduraxmonov Farxod Abdufarmonovich	
Sanoat korxonalari samaradorligini oshirishning nazariy-amaliy asoslari.....	117
Xursandov Komiljon Maxmatkulovich	
Fiskal siyosat va soliq to'lovchilar faoliyatini tartibga solishning nazariy masalalari	122
Isroilov Bohodir Ibragimovich, To'rayev Alijon Akmal o'g'li	
Bank daromadlarini oshirishda masofaviy bank xizmatlarini tutgan o'rni.....	128
Xudoyorov O. O.	
Elektron savdo korxonalarida buxgalteriya hisobini tashkil etish	132
Po'latov Xudoyberdi O'ktamovich	
Ekonometrik modelashtirish asosida mavsumiylikning turistik mahsulotlar ishlab chiqarishga ta'sirini kamaytirish usullari.....	135
Xamzayeva Dildura Samarovna	
Yuridik shaxslar soliq yukining shakllanish omillari va uni optimallashtirish muammolari	141
Abduturopov Jasurbek Nozimjonovich	
Tadbirkorlik risklari tavsifi va tasniflashning nazariy masalalari	148
Bektemirov Abdumalikovich	
Urban farming.....	151
Ahmedova Ziyodahon Saydulloxon qizi, Askarov Hasanboy Holdorovich	
A Foreign Experience of Forming Small Business and Private Entrepreneurship Infrastructures (An Example of Usa).....	153
Kosimov Sardor Dilmurodovich, Akbarov Abdulkhamid Akmal ugli	

Principal Protected Notes on the credit rating of National Bank of Uzbekistan	159
Abdugʻaniyev Abdulaziz Alisher oʻgʻli	
Features and Challenges of Digital Transformations in the Service Sector	164
Kurbanova Maftuna Lazizovna	
Kichik biznes va tadbirkorlikning rivojlanishiga taʼsir etuvchi omillar.....	170
Kurbonov Jasurbek Pozilovich	
Jamoat transport tizimini raqamli texnologiyalarni joriy etish va ulardan foydalanishning dolzarbligi.....	173
Kushakova Maʼmura Narimanovna	
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari	176
Nosirov Javlonbek Jamoliddin oʻgʻli, Raxmatov Ziyodullo Nosirovich	
Financing clean energy projects in different ways	179
Botirov Azamat Axmedovich, Fayziyev Samandar Sobri ogli	
Oʻzbekistonning mehnat migratsiyasidagi hamkorligi haqida baʼzi mulohazalar (Qozogʻiston va Rossiya misolida)	187
Azamatova Gulmira Bayirbekovna	
Assessment of management effectiveness in ensuring economic and financial stability	191
Akramova Aziza Abduvohidovna	
Международное сотрудничество Республики Узбекистан в сфере образования	196
Жамалова Гулнора Гуломовна, Айматова Фарида Хуразовна	
Oʻzbekistoning ekologik muammolariNI bartaraf etish va yashil iqtisodiyotga oʻtish yoʻnalishlari.....	202
Aliyev Azim Tolip oʻgʻli	
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё.....	205
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли	
Qashqadaryo viloyatida tabiiy resurslardan foydalanish istiqbollari	211
Xoʻjanova Gulshoda Otamurodovna	
Raqamli marketing strategiyalarining raqamli iqtisodiyotda isteʼmolchilar xulq-atvoriga taʼsirini tahlil qilish.....	214
Raxmatova Sitara Shuxratjon qizi	
Oʻzbekiston Respublikasi tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini takomillashtirish.....	221
Xudayberganova Zarofat Zaxidovna	
Oʻzbekistonda kichik va oʻrta biznesni rivojlantirishda ichki va tashqi muhit.....	227
Saypullayev Ilhomjon Abduraxmonovich	
Buxgalteriya axborotining sifat tavsiflari	233
Raxmatova Shaxnoza Shukurovna	
Роль и значение логистики в развитии коммерческой деятельности торговых предприятий	240
Маматкулова Шоира Джалоловна	
Uzum yetishtirishning tashkiliy-huquqiy munosabatlari va sohani rivojlantirish imkoniyatlari.....	245
Boltayev N. N.	
Tashqi savdo jarayonlarini tashkil qilishning nazariy uslubiy asoslari.....	249
Qurbonov A. U.	
Korxonalarda pul mablagʻlari auditini takomillashtirish yoʻllari.....	254
Karamatova Noiba Xusniddinovna	
Kichik biznes subyektlarining raqobatbardoshligini oʻziga xos xususiyatlari.....	259
Axmedov Oybek Turgunpulatovich	
Агротуризм как источник дополнительного дохода для фермеров в самаркандской области.....	263
Анваров Нодир Аллаёрович, Назарова Раъно Рустамовна	
Tijorat banklari faoliyatida islomiy bank xizmatlarini rivojlantirish istiqbollari	272
Absamatov Askar Ergashovich	
Kichik biznes subyektlari faoliyatida mikromoliyaviy xizmatlar koʻrsatishning zamonaviy holati.....	277
Yusupov Abbosxon Aliyevich	
The Experience of The Japanese State in Increasing Investment Activity in Uzbekistan.....	285
Satoshi Sugahara, Ochilov Bobur	
Paxta-toʻqimachilik klasterlarida sotish baholarining tahlili.....	292
Nazarova Maryam Sharipovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna	
Tadbirkorlik subyektlari eksportida raqamli platformalardan foydalanish strategiyalari.....	297
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
Tijorat banklarida xalqaro iqtisodiy sanksiyalar va eksportga taqiqlar bilan bogʻliq risklarni baholash va kamaytirish matritsasining metodologiyasi	304
Keldiyorov Shohruh Ilyos oʻgʻli	

Sotish jarayonlari hisobini buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari asosida takomillashtirish.....	308
Eshmuradov Ulug'bek Tashmurotovich	
Tijorat banklari faoliyatida transformatsiyalanish jarayonlarining asosiy yo'nalishlari.....	313
Bekmurodov Abbos Amiriddinovich	
Agroklastarlarda moliyaviy natijalar hisobini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish masalalari.....	318
Alikulov Abdimo'min Ismatovich, Toshpulatov Jalil Baxodirovich	
Tijorat banklarida investitsiya siyosatini amalga oshirishning muhim jihatlari.....	324
Abiyev Davron Ilxomovich	
Проблемы и решения при оптимизации финансового моделирования деятельности предприятия	331
Юлдошева Гулноза Абдинабиевна	
Hududiy iqtisodiy xavfsizlik va uning asosiy xususiyatlari.....	336
Raximov E. N.	
Boshqarish sifatining iqtisodiy mohiyati va uni rivojlantirish masalalari	343
Shoyev Davronbek Axmadjonovich, Ahmadjonova Gulsanam	
Важность данных о движении затрат для повышения эффективности управления предприятием.....	346
Расулова Ш. X.	
Korxonalar daromadlariga ta'sir qiluvchi risklarning tahlili	351
Sa'dullayev Oybek Turdiali o'g'li	
Xalqaro standartlar asosida daromadlar hisobini tashkil etish.....	364
Abdusaidov Sanjar Jaloliddin o'g'li	
Выработка страховой системы защиты владельцев депозита.....	368
Узакова Камола Бехзодовна	
Обзор законодательных и регуляторных положений по введению и регулированию Исламской банковской деятельности в юрисдикции Республики Казахстан	372
Ёркулов Умиджон	
Перспективы развития производства и экспорта плодоовощной продукции в Узбекистане	378
Узганбаева Дилноза Тохтасиновна	
Перспективы развития государственного управления высшим образованием в условиях функционирования рынка	382
Умаров Диёр Равшанович	
O'zbekiston moliya tizimida mahalliy moliyaning o'ziga xos xususiyatlari	388
Turopova Nigora Xolmurod qizi	
Qishloq joylarda xizmat ko'rsatish sohasi orqali aholini ish bilan bandligini ta'minlash istiqbollari.....	393
Taylakova Dilafro'z Baymamatovna	
Увеличение привлекательности инвестиций в туристической отрасли через стратегическое финансирование	399
Хусниддинов Нуриддин	
Agrobiznesni innovatsion rivojlantirish loyihalarini moliyalashtirishning metodologik asoslari.....	402
To'ychiyev Abduraxmon G'ofurovich	
Virtual bank – kelib chiqishi va moliyaviy xizmatlar kelajagi.....	406
Nabiyeva Feruza Odilovna	
Проблемы и перспективы развития депозитных операций коммерческих банков Республики Узбекистан	411
Холмирзаев Эльбек Бахтиерович	
Smart-shartnomalar – raqamli marketingning zamonaviy texnologiyalaridan biri sifatida	415
Yahyojonov N. B.	
Banklarda depozit operatsiyalarini hisobini yuritish tartibi.....	420
Mirzayeva Xilola Jaloliddin qizi	
Kichik biznes korxonalariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning iqtisodiy samaradorligi	424
Mamanazarova N. J., Jamilova N. X.	
Проблемы привлечения финансирования за счет корпоративных облигаций	429
Рахмедова Мадинахон Нусрат кизи	
Формирование финансовой стратегии местных бюджетов	433
Примова Н. И.	
Xizmat ko'rsatish korxonalarini soliqqa tortishning dolzarb muammolari va ularning yechimlari	440
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
O'zbekistonda hududlar kesimida raqamli iqtisodiyotning rivojlanish holati.....	445
Uralov Baxtiyor Maxmudovich, Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich	
Experience of Islamic financial organizations in CIS countries and opportunities to use it effectively in Uzbekistan	450
Sattarova Dilfuza Dilshodbekovna	

Qashqadaryo viloyati hududlarining vertikal o'sish holati va xususiyatlari	456
Erkayeva Gulbaxor Panjiyevna, Raximova Madina Shuxrat qizi	
Innovatsion o'sishga inson kapitali ta'sirining zamonaviy yondashuvlari.....	462
Ostanov Egamberdi, Ostanova Mashxura Egamberdiyevna	
Kapital bozorida institutsional investorlar sifatida sug'urta kompaniyalari ishtiroki	466
Omonov Sardor O'lmasovich	
Tadbirkorlik subyektlarining raqamli transformatsiyasining asosiy va muhim jihatlari.....	472
Nutfulloyev Tolib G'olib o'g'li	
Korxonalarda korporativ madaniyatni rivojlantirish asoslari.....	478
Sadikova Muslima Alisher qizi	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS)ga muvofiq moliyaviy hisobotlarni tuzish usullari.....	483
Sabirova Zaynab Qadambayevna	
Фондовые рынки и финансовая грамотность: путь к финансовому осознанию	488
Режаббаев Сарвар Умархонович	
Turistik korxonalarda yashil innovatsion mahsulotlar orqali samaradorlikni oshirish.....	491
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Milliy kapital bozorida korporativ qimmatli qog'ozlar amaliyoti tahlili.....	497
Otaxonova Shohyora	
Aholining turmush farovonligini yashlashning ijtimoiy-iqtisodiy masalalari	502
Qobilova Shaxnoza	
Surxondaryo viloyatida sug'oriladigan yerlardan foydalanish holatining statistik tahlili	505
Sharifi Abdul Fatah	
Economic and Social Significance of Personnel Management in Manufacturing Enterprises: A Dual Dimension Analysis.....	512
Sarimsakov Baxtiyor Rahmonjanovich	
Samarqand viloyatida iste'mol tovarlar bozorining rivojlantirish istiqbollari	518
Usmanov Zayniddin Berdirasulovich	
Qurilish tashkilotlarida xodimlarning innovatsion faolligini oshirish yo'llari	523
Usmanov Ixom Achilovich	
Investitsiya jozibadorligini baholashning o'ziga xos jihatlari va metodlari.....	527
Uroqboyeva Farzuna Axmadjonovna	
Mamlakatning iqtisodiy rivojlanishida sanoat 4.0 ning roli: tahlil va natijalar	532
Xujaxonova Sitara Baxtiyor qizi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida qishloq joylarda davlat xususiy sherikchilik asosida raqamli xizmatlarni takomillashtirish.....	537
Xalimov Shaxboz Xalimovich	
Kichik firmalar raqobatbardoshligini oshirishning mintaqaviy muammolari (Xorazm viloyati misolida)	542
Vaisov Dilshod Ibodullayevich	
"Sam Antep Gilam" mchjda marketingni boshqarishni takomillashtirish yo'llari	549
Usmonova D. I.	
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ boshqaruvining baholash usullarini tahlili.....	555
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna	
Factors for the Development of The Industrial Sector of the Economy	559
Zakhidov Nodir Umidjanovich	
Mintaqa tumanlararo xo'jalik yurituvchi subyektlar qo'shma biznesini konvergent modeli	563
Yusupov Fayzulla Yakubovich	
Aholini biznesga jalb qilishda tijorat banklarining roli.....	567
Yaxshimuratova Xasiyat Xudaybergenovna	
Mahalliy gastronomik turizmni rivojlantirishda nazariy asoslar.....	571
Sultonov B. A.	
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes	575
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich	
Проблемы привлечения иностранных инвестиций в инновационном развитии экономики Узбекистана.....	580
Хамракулова О. Д., Халмурзаев М., Аликулов С. А.	
Тенденции развития жилищного строительства.....	585
Алиева Зилола Маматвалиевна	
Учет и анализ производственных затрат на предприятиях	589
Аделя Азаматовна Нематова, Ибрагимов Мансур Мардонович	

Meva-sabzavotchilik klasterlarini rivojlantirishda xorij tajribasi.....	592
Botirov Erkinjon Xayitovich	
Zamonaviy xizmat ko'rsatish bozori: xalqaro tendensiyalar va uy-joy fondi muammolari sarhisobi.....	598
Sanakulova Barnogul Rizakulovna, Berdiyeva Dilfuza Axatovna	
Роль рынка капитала в обеспечении макроэкономической стабильности Республики Узбекистан	605
Дадаханова Саида Махаммаджон кизи	
Iqtisodiyotning xususiy sektorida inson resurslarilarni moddiy rag'batlantirishni takomillashtirishda xorij tajribasi.....	608
Baxtiyorova Umida Ulug'bek qizi	
Korxonalarning investitsiya faolligini ta'minlashda soliqlarning rag'batlantiruvchi rolini oshirish xususiyatlari.....	613
Ilyasova Barno Axmadovna	
Dunyo davlatlari iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarni jalb qilish tendensiyalari.....	618
Imomaliyeva Mohizoda, Raxmatullayev Lazizbek Nematullo o'g'li	
Особенности применения теории игр в задачах организационно-экономического механизма тепличного хозяйства	623
Дурманов Акмал Шаймарданович	
Sanoat korxonalarida iqtisodiy resurslar mohiyatini tavsiflovchi tushunchalar	628
Doniyorova Shaxnoza Doniyorovna	
Mikromoliyalash tashkilotlari faoliyatining operatsiyalar tahlili.....	633
Kamalov Shuxrat Kamalovich	
Temiryo'l transporti sanoat kompleksi korxonalarida ijtimoiy va mehnat munosabatlarini takomillashtirishning nazariy va uslubiy asoslari.....	637
Kadirova Sharofat Amonovna	
Qishloq xo'jalik korxonalarida xarajatlar hisobi va mahsulot tannarxini takomillashtirish masalalari	645
Yuldashev Sherali Xayitovich, Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich	
Анализ экологических факторов и их влияние на финансовую безопасность страны.....	650
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Superior directions, modern trends and prospects for the development of the financial market.....	655
Narziyeva Guzal Baxtiyorovna, Raximova Umida Rabbimovna	
Kichik biznesning eksport salohiyatini oshirishda jahon tajribasi	659
Kambarova Sh. M.	
Theory and practice of evaluation of capital assets in Uzbekistan.....	665
Usmonov Bunyod	
Xizmat ko'rsatish sohasini asosiy tarmoqlariga yo'naltirilgan global investitsiyalar holati va prognozini tahlili	668
Muxammadiyev Kamoliddin G'ulomiddinovich	
Методологические основы банковского кредитования и классификация факторов, влияющих на особенности получения кредитов	672
Каримова Азиза Махмадризовна	
Sanoat salohiyati va omillar unumdorligini iqtisodiy-statistik baholash usullari.....	676
Kasimov Azamat Abdulkarimovich	
Цифровизация банков: риски и стратегии управления финансовыми активами в цифровой эпохе.....	682
Кодиров Бобур	
Davlat-xususiy sherikligi asosida iqtisodiyot tarmoqlarining investitsion salohiyatini oshirishning o'rta muddatga mo'ljallangan istibollari (O'zbekiston temiryo'llari AJ misolida)	689
Qodirov Jasurbek Sharofitdinovich	
Banklarda mummoli kreditlar bilan ishlash: samarali strategiya va yondashuvlar	696
Mirsaliyev Erkin Ergashevich	
Agrosanoat ishlab chiqarishining raqobatbardoshligini oshirish va uning innovatsion rivojlanish bilan o'zaro bog'liqligi	700
Dusmatov Begmuhammad Olimjonovich, Muxtorova Oydin Sayfiddin qizi	
Hududlar iqtisodiyotini oshirishda investitsiyalarning roli	707
Akishova Shaxnoza Davlet qizi	
Xizmat ko'rsatuvchi korxonalarning iqtisodiy salohiyatini shakllantirish mexanizmlari	712
Erdonov Muhammadamin Erdon o'gli, Ibragimov Shoxrux Baxtiyorovich, Ataqulov Jahongir Valijon ug'li	
Sug'urtada andarrayting xizmatini (ARDL) modeli tahlili asosida takomillashtirish	717
Mirzoyev Sayfullo Fayzulloyevich	
Роли банков в повышении привлекательности инвестиционной среды в Узбекистане.....	727
Насиров Дилшод Фарходович	

Пути улучшения инвестиционного климата в Республике Узбекистан	731
Нозимов Элдор Анварович, Санатиллоев Ферузшоҳ Бахтиёр угли	
Iqtisodiyot, atrof-muhit, jamiyat va madaniyat o'rtasidagi muvozanatga – obodonlashtirish xizmatlarining ta'siri.....	737
Norkulova Dilfuza Zoxidovna, Xayitov Jamshid Xolvoyevich	
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках.....	741
Нуриллаев Раҳмат Ярашевич, Нуриллаев Шердил Жамолиддин угли	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda tovar-moddiy zaxiralar manbalari va ularni shakllantirish amaliyoti	747
Nurmanov Ulugbek Anorbayevich	
Yer rentasi mulkchilik munosabatlari rivojlanishning zaruriy sharti sifatida.....	752
Abdunazarov O.	
Формирование и развитие цифровой экономики (на примере российской федерации и Республики Узбекистан)	756
Ким П. В.	
Tijorat banklari korporativ boshqaruvida bank xizmatlari samaradorligini	760
Kudratov Sunnatulla Ropijanovich	
Tijorat banklari depozit siyosatining banklar resurs salohiyatini oshirishdagi roli	764
Jo'rayev Isroil Ibrohimovich	
Ways of Development of Electronic Commerce in Uzbekistan	770
Javlijev Nuriddin Bektemir o'g'li	
Hydro Energy as the Important Factor of the "Green Economy"	775
Isroilov Xusanboy Ibrohimjon o'g'li	
Navoiy viloyatida turizmni rivojlantirish	781
Isomiddinov Sherzod Sirojiddin o'g'li, Azamatova Nozima Jaxongirovna	
Mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligi (Qoraqalpog'iston Respublikasi misolida).....	784
Halimova Dilora Olimboyevna	
Davlat qimmatli qog'ozlari bo'yicha daromadlilik egri chizig'ini aniqlashning fiskal va monetar siyosatni muvofiqlashtirishdagi ahamiyati	787
Hakimov Hakimjon	
Intellectual mulkni boshqarish jarayonlari o'rganishning nazariy muammolari.....	793
Tirkashyev Farhod Mahmudovich	
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati.....	796
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova	
Роль Среднеазиатских коллекций в развитии музеев России	801
Абдуллаева Нигора Санжаровна	
Hududlarda inklyuziv turizmni rivojlanish muammolari va istiqbollari.....	804
Qo'ziboyev Boxodir Azzamboy o'g'li, Ibragimov Behruz Ravshan o'g'li	
Oliy ta'lim tizimida talabalar bilimni yuksaltirish jarayoni: muammolar va yechimlar	808
Hakimov Nazar Hakimovich, Vaxobova Marg'uba Abduxamidovna	
Yashil iqtisodiyot: mazmun mohiyati, nazariya va amaliyot	812
Yuldashev Mutallib Ibroximovich	
Samarqand viloyatida iste'mol tovarlar bozori tahlili	819
Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna	
"HAVAS COMFORT MEDEL" MChJda marketing xizmatini tashkillashtirish va uning samaradorligini oshirish yo'llari	823
Musyeva Shoirazimovna	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini soliqlar vositasida rag'batlantirishning klassik nazariyalaridan foydalanish imkoniyatlari.....	831
To'xsanov Qudratillo Nozimovich	
Yoshlarning ish bilan bandligini ta'minlashning asosiy yo'nalishlari.....	837
Mamaraximov Bekzod Erkinovich	
Chakana bank xizmatlarini rivojlantirish hududlar barqaror rivojlanishining omili sifatida	841
Niyozov Zuxur Davronovich	
Raqamli texnologiyalar asosida oziq-ovqat ta'minoti zanjirini rivojlantirish omillari	845
Yusupov Muxiddin Soatovich	
O'zbekistonda korporativ kreditlash amaliyotini rivojlantirish orqali investitsiya jalb qilish imkoniyatlari.....	855
Asatullayev Alisher	
Davlat budjeti jarayonini takomillashtirish masalalari	860
Ataxanov Bekpo'lat Abdullayevich	
Особенности применения теории игр в задачах организационно-экономического механизма тепличного хозяйства	866
Дурманов Акмал Шаймарданович	

Yuridik shaxslar mol-mulkini soliqqa tortishni rivojlantirish yo'llari	872
Gadayev Jaxongir Muhammadi o'g'li	
Some Principle Issues in the Effective use of Budget Funds in Universities	876
Khairiddinov Sh. B.	
Directions of Using Negotiations in Keeping Peace and Ensuring Stability in Society	879
Kholdarova Fariza Tukhtabaevna	
Elektrotexnika sanoati korxonalarida qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan samarali foydalanish.....	883
Mamayusupova Mashxura Sodiqovna	
Elektron tijoratning zamonaviy iqtisodiyotga ta'sirini o'rganish va uni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlarini aniqlash	887
Maxmudov Lazizbek Ubaydullo o'g'li	
Foreign Direct Investment and Electricity Consumption During Uzbekistan's Green Transition	896
Nurbek Khalimjonov	
Davlat-xususiy sheriklik loyihalarini qarz kapitali orqali moliyalashtirishni takomillashtirish	902
Obломуродов Нарзулло Наймович, Шавкатов Наврузбек Шавкатович	
Mol-mulk solig'ining soliqqa tortish tartibini takomillashtirish	910
Poyonov Bobur Bekmurod o'g'li	
Konfutsiychilik axloqiy negizlarida olamiy tartibot.....	916
Ruzmatova Gulnoz Miraxrarovna	
"Yashil iqtisodiyot"ni joriy etish istiqbollari	923
Saloxov Sirojiddin Sadriddin o'g'li	
Investitsiyaning iqtisodiy mohiyati va O'zbekiston iqtisodiyotida tutgan o'rni.....	928
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
O'zbekiston qishloq hududlarida maishiy xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish.....	933
Sharifov Shuhrat Saidahmadovich	
Exploring Big Data Applications for Knowledge Management in Higher Education Administration.....	936
Shakhzod Saydullaev	
O'zbekiston sug'urta bozorida qayta sug'urta faoliyatini rivojlantirish istiqbollari.....	944
Sharobiddinov Akramjon Goyibbayevich	
Ekologik turizmning turlari va uni tashkil etishda tabiiy resurslarning ahamiyati.....	950
Soatov Yusuf Xo'jayor o'g'li	
Mamlakatga xorijiy investitsiyalarni jalb etishda investitsion jozibadorlikni oshirish istiqbollari	954
To'laganova Ruhshona Farrux qizi	
Raqamli iqtisodiyotga o'tish sharoitida maktabgacha ta'lim xizmatlarini holati	959
Umurzakova Dilnoza Egamberdiyevna	
Issues of Improving Production Cooperation in the Industry Network of Our Country	964
Xomidov Mirodiljon Xasanboy o'g'li	
Foydaning soliq obyektiga sifatida shakllantirish zaruriyati.....	971
Yo'ldasheva Mohiraxon Ochestva	
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ boshqaruvining baholash usullarini tahlili.....	975
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna	
Soliq organlari va soliq to'lovchilar o'rtasidagi munosabatlarning yangi tizimi sharoitida soliq nazorati.....	980
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich	
"Ijtimoiy himoya yagona reyestri" axborot tizimining aholini ijtimoiy himoya qilishdagi o'rni.....	984
Aliyev Ma'ruf Komiljon o'g'li	
O'zbekistonda sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash yo'nalishlari.....	991
Baxriyev Dilshod Rizvonkulovich	
Анализ влияния цифровой экономики на эффективность налоговых органов	996
Бобомуротова Манзура Панжи кизи	
Tadbirkorlik muhitini yaxshilash orqali kambag'allikni qisqartirish va aholi daromadlarini oshirishning iqtisodiy-ijtimoiy ahamiyati.....	1000
Irmatova Lola	
Korxonalarda pul mablag'lari auditini takomillashtirish yo'llari.....	1005
Karamatova Noiba Xusniddinovna	
Hududlarda inklyuziv turizmni rivojlanish muammolari va istiqbollari.....	1010
Qo'ziboyev Boxodir Azzamboy o'g'li, Ibragimov Behruz Ravshan o'g'li	
Yashil iqtisodiyotga o'tish ekologik barqarorlikning muhim omilidir	1014
Yuldashev Farhodbek Abdumutalibovich	
Strategik boshqaruv hisobini tashkil etish asoslari va tamoyillarini takomillashtirish.....	1017
Pardayeva Shahnoza Abdinabiyevna	
Факторы развития культурного туризма в Узбекистане	1022
Пулатова Сурайё Юлдашевна	

Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida oilaviy korxonalarining xizmatlar ko'rsatish sohasidagi o'rni va funksiyalari.....	1026
Tog'ayeva Dilnoza Azamatovna	
Совершенствование методологии исследования демографических процессов.....	1031
Тула Нодирбек Баходир угли	
Инновационные технологии в сфере страхования.....	1037
Хайдарова Нигинахон Шухрат кизи	
Iqtisodiyotni innovatsion isloh qilish sharoitida yer hisobini yuritishning ahamiyati.....	1042
Hojiyev Qo'chqor Mamadiyorovich	
Qattiq maishiy chiqindilarni utilizatsiya qilish orqali qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan keng foydalanishni takomillashtirish.....	1047
Sherqulov Nodir Erkin o'g'li	
Мировой опыт использования денежных и натуральных трансфертов в социальном обеспечении.....	1052
Гулноза Тохировна Самиева	
Davlat xaridlarini amalga oshirish orqali raqobatni rivojlantirish yo'llari.....	1057
Majidov Nizomjon	
Raqamli iqtisodiyot davrida kontent marketingdan foydalanish va uning bosqichlari.....	1064
Tohirjonov Ahmadjon Tohirjon o'g'li, Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna	
Aksiyadorlik jamiyatlari kapitalini shakllantirish manbalari va usullarini takomillashtirish.....	1070
Norqulov Mirsaid Tulqin o'g'li	
Qishloq xo'jaligi sohasida investitsion jozibadorlikni oshirish zaruriyati.....	1075
Badalov Jamshid Jamolovich	
Foyda solig'i tushumi va uning O'zbekiston soliq-budjet tizimidagi ahamiyati.....	1080
Shirinov Sabir Erkinovich	
O'zbekistonda davlat korxonalari aksiyalarini moliya bozorlarida sotishni jadallashtirish yo'nalishlari.....	1084
Anvar Eshmatov	
Baliqchilik xo'jaliklarida xodimlar bilan hisob-kitoblar hisobining tashkiliy va uslubiy jihatlarini.....	1088
Ametova Nasiba Danilovna	
Tijorat banklari tomonidan eksportyor korxonalarining kreditlash amaliyotini takomillashtirish.....	1092
Bayjanova Gozzal Sarsengaliyevna	
Digital Transformation of Tax Systems.....	1096
Boburjon Turanboyev Qodirjon o'g'li, Musabekov Sherali Nazarali o'g'li	
Yangi O'zbekistonda xotin-qizlarning ijtimoiy-iqtisodiy faolligini oshirish yo'nalishlari.....	1101
Raxmonova Aziza Tolibovna	
Transitioning to a Green Economy and Implementing Sustainable Technological Changes in Uzbekistan.....	1106
Umarov Elshod G'ulom o'g'li	
Texnik yo'nalishdagi oliy ta'lim muassasalari daromadlari tarkibi va ularning o'ziga xos jihatlari.....	1112
Yuldashov Elmurod Abdujalil o'g'li	
Совершенствование системы профессионального управления жилищно-коммунальным хозяйством Узбекистана.....	1116
Икромов Ханифа Одилевна	
Sanoat korxonalarini kreditlash amaliyotining zamonaviy holati.....	1121
Kamalova Jamila	
O'zbekistonda davlat ishtirokidagi korxonalarining huquqiy maqomi va ularni isloh qilishning istiqbollari.....	1125
Qahhorov Azizjon Ahror o'g'li	
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'lari va ulardan foydalanish to'g'risidagi bajarilishlarga oid hisobotni tuzish va taqdim etish tartibi.....	1131
Ne'matov Oybek Ismatullayevich	
Предприятие автомобильной промышленности как объект реализации концепции устойчивого развития.....	1136
Туйчиев Комилжон Лазизович	
Tijorat banklari aktivlari diversifikatsiyasining nazariy ahamiyati.....	1143
O'ktamova Nozima Narzulla qizi	
Tijorat banklarida yangi masofaviy bank xizmat turlarini rivojlantirish.....	1146
Umarov Abdulquddus Abdilxatovich	
Некоторые вопросы эконометрической оценки CES – функций и их практическое применение в экономических задачах.....	1151
Шадиева Гулнора Мардиевна, Усманов Фарзод Шохрухович	
Использование искусственного интеллекта в спортивной индустрии.....	1158
Усманова Дилфузахон Иброхимовна	
The Role and Significance of Internal Audit as an Effective System of Internal Control in Business Entities.....	1163
Po'latov Sherzodbek Oybek o'g'li, Farmonov Ilhomjon Iqboljon o'g'li	

Qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirishda investitsiyalardan foydalanishni takomillashtirish (Andijon viloyati misolida)	1168
Xolmatov Sanjarbek Xojimatovich	
O'zbekiston temir yo'l transport tizimi rivojlanishining asosiy ko'rsatkichlari	1174
Qilichev Umid Ibadullayevich	
Hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasi sharoitida raqamli banklar resurslarini oshirish choralari	1181
Xamraqulova Gulnozaxon Faxriddin qizi	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari kredit foiz stavkasini muvofiqlashtirish masalalari	1185
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li	
O'zbekistonda Islom banklari faoliyatini tashkil etishning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati	1191
Vasiyev Alisher Samiyevich, Sayfullayev Sirojiddin Soli o'g'li	
Islom iqtisodiyotining mohiyati	1197
Sayfullayev Sirojiddin Soli o'g'li	
Budjet mablag'larini taqsimlanishi va maqsadli sarflanishida inson kapitalidan foydalanish va jamoatchilik nazoratining samaradorligi	1201
G'ofurov Bekzod Fayzulla o'g'li	
Maxsus iqtisodiy zonalar investitsiya muhiti jozibadorligini oshirishda tarif va notarif mexanizmlaridan foydalanish imkoniyatlari	1207
Ja'sur Umirzoqov Artiqboy o'g'li	
Перспективное развитие промышленной кооперации между странами	1212
Назарова Раъно Рустамовна, Жартай Жанибек Маратулы	
Soliqlar yig'iluvchanligini oshirishga ta'sir etuvchi omillar	1218
Berdiyeva Uguloy Abduraxmanovna	
Ta'lim sifatini ta'minlash oliy ta'lim xizmatlari bozorini rivojlantirishning asosiy omili	1222
Nematov Inatillo Ubaydullayevich	
Aholiga ko'rsatiladigan bank xizmatlarini takomillashtirish	1228
Umurzakova Adiba Ochilovna	
Tijorat banklari resurslari shakllanishining manbalari va yo'llari	1232
Raxmanov Ilxom Xurramovich	
Факторы развития культурного туризма в Узбекистане	1238
Пулатова Сурайё Юлдашевна	
Пути эффективного использования внутренних инвестиций в национальной экономике	1242
Рафиева Зарина Хусановна	
Development of the Country's Economy Through the Development of the Stock Market in Developing Countries	1246
Akhmedov Doniyorbek	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotini rivojlanishi va uning asosiy yo'nalishlari	1250
Azizova Manzura Ibragimovna	
The theoretical importance of product cost reduction in industrial production	1254
Dilfuza Baxramovna Safarova	
Fond bozorlarining tashkil etilishi va rivojlanish tendensiyalari	1261
Shamsiyev O'ktam Sayfitdinovich	
Mamlakatda davlat tibbiyot muassasalarining tutgan o'rni va ularni rivojlantirish yo'nalishlari	1266
Sultonova Mushtariy Abdulabbosovna	
Obligatsiyalar bozorida banklarning ishtiroki va ahamiyati	1272
Xushvaqov Islombek Muxammadi o'g'li	
Milliy iqtisodiyotimizda investitsiya portfelini shakllantirishning nazariy asoslari	1277
Ibragimov Gafurjan Axmetovich	
Kompaniyalarning tashqi savdo faoliyatini moliyalashtirishning nazariy asoslari va xorij tajribasi	1282
Ibragimov Mansur Axmedovich	
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida)	1286
Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich	
Ключевые факторы успеха в мотивации и управлении проектными командами	1294
Мансурова Севара Мансуровна	
Mehmonxona biznesida CRM tizim xizmatlarini loyihalash	1297
Ishanxodjayeva Dilfuza Erkinovna	

SOTISH JARAYONLARI HISOBINI BUXGALTERIYA HISOBINING XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH

Eshmuradov Ulug'bek Tashmurotovich

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Mazkur maqola qishloq xo'jalik korxonalari, xususan, agroklastarlarda sotish jarayoni nazariy jihatlarini hamda buxgalteriya hisobi schyotlarida sotish jarayonining aks ettirilishini takomillashtirish masalalariga bag'ishlangan.

Kalit so'zlar: Xo'jalik jarayoni, sotish jarayoni, moliyaviy hisob, boshqaruv hisobi, sintetik schyot, analitik schyot, mahsulot (ish, xizmat)lar tannarxi, sotish bahosi, transfert baho, moliyaviy natija.

Abstract: The article is devoted to the basis of improving the reflection of the sales process on the accounts of agricultural enterprises, in particular in agrocusters.

Key words: Economic process, implementation process, financial accounting, management accounting, synthetic account, analytical account, prime cost, sale price, transfer price, financial result.

Аннотация: Эта статья посвящена вопросам совершенствования отражения процесса реализации на счётах бухгалтерского учёта на сельскохозяйственных предприятиях, в частности в агрокластерах.

Ключевые слова: Хозяйственный процесс, процесс реализации, финансовый учёт, управленческий учёт, синтетический счёт, аналитический счёт, себестоимость, цена реализации, трансфертная цена, финансовый результат.

KIRISH

Qishloq xo'jalik korxonalari, xususan, agroklastarlarda buxgalteriya hisobi va hisobotini boshqaruv va moliyaviy hisob nuqtayi-nazaridan tatbiq etish, amaliyotga to'liq joriy etilishini ta'minlash bilan birga, buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari asosida agroklastarlar xususiyatlarini hisobga olgan holda takomillashtirish hozirgi kundagi muammolardan hisoblanadi.

Shu munosabat bilan bugungi kunda mamlakatimiz amaliyotida nisbatan yaqinda paydo bo'lgan, ammo rivojlangan bozor munosabatlariga ega davlatlarda samarali shakllantirilgan agroklastarlarda hisob va hisobotni takomillashtirish dolzarb hisoblanadi. Olib borilgan ilmiy tadqiqot natijalari mamlakatimizda agroklastarlarda sotish jarayoni hisobini takomillashtirish o'zining shakllanish jarayonida ekanligi va uning nafaqat amaliy jihatlarini, balki bir qator nazariy hamda uslubiy masalalari ham o'zining ijobiy yechimini kutayotganligini ko'rsatmoqda.

Qishloq xo'jaligida ishlab chiqarilayotgan mahsulot hajmini oshirish, ular sifatini yaxshilash, ichki va tashqi bozorni qishloq xo'jalik mahsulotlari bilan ta'minlashda ishlab chiqaruvchilarning moddiy manfaatlarini ta'minlash muhim ahamiyatga egadir. Ishlab chiqarilgan mahsulotlarni to'liq daromadga olish, nobudgarchiliksiz yig'ishtirib olish, saqlash jarayonida yo'qotishlarni kamaytirish, o'z vaqtida mahsulotlarni maqbul baholarda sotish korxona boshqaruvining asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi.

Ushbu vazifalarni bajarishda korxona boshqaruvini olingan yalpi hosil, sotilgan mahsulot (ish, xizmatlar) hajmi, sotilgan mahsulot (ish, xizmatlar) tannarxi va sotishdan olingan tushum, sotilgan mahsulotlarning moliyaviy natijasi kabi buxgalteriya hisobi axborotlariga ehtiyoji seziladi.

MAVZUGA DOIR ADABIYOTLAR SHARHI

Tadqiqotlar natijasi iqtisodiy adabiyotlarda va me'yoriy hujjatlarda sotish (realizatsiya) jarayonini hisobga olish masalalari tahlili, sotish (realizatsiya) atamasining mohiyati to'liq ochib berilmaganligini ko'rsatmoqda. "Realizatsiya (lot. realis – real): 1) ishlab chiqarilgan yoki qayta sotilgan tovarlar va xizmatlarni naqd pul olish bilan birga sotish; 2) rejani bajarish, natijani olish"¹, – deb ta'kidlangan.

1 www.google.com/search

Ba'zi manbalarda ushbu atamaning quyidagi ta'riflarini ham ko'rishimiz mumkin: "tovarlarni, ishlarni, xizmatlarni realizatsiya qilish – mulkni, ishlab chiqarilgan tovarlarni va xizmatlarni sotish yoki ularni pul tushumlari bilan birga qayta sotish, kompensasiya uchun mulkni begonalashtirish"², "Realizatsiya – ishlab chiqarilgan yoki qayta sotilgan tovarlar va xizmatlarni tushum olish bilan birga sotishdir"³.

Rus olimi Paliy V. F. tomonidan realizatsiya jarayoniga quyidagicha tavsiflangan: "Realizatsiya jarayoni ikki tomonlama tartibdir. Bir tomondan, bu xaridorga sotish yoki ishlarni bajarish va xizmatlar ko'rsatish obyektni topshirishning aniq jarayonidir. Boshqa tomondan, bu sotuvchi yoki pudratchi tomonidan tranzaksiya uchun to'lov va pul olish jarayoni. Jarayonlar faqat chakana savdoda vaqtga to'g'ri keladi va hatto har doim ham emas" [6. 177b.].

Entoni R. va Rays J. tomonidan realizatsiya konsepsiyasida daromad tushunchasidan foydalangan holda, realizatsiya talqini "...sotishdan tan olinadigan daromad summasi. Sotish deganda tovar yoki xizmatlarni sotishdan tushgan pul tushumlari yoki da'volar (debitorlik qarzlari) tushuniladi", [2. 69b.] – deb ko'rsatib o'tishgan.

Bernsteyn L. A. esa realizatsiya jarayoniga quyidagicha ta'riflaydi: "Realizatsiya – pul bo'lmagan resurslar va huquqlarni pulga aylantirish jarayoni bo'lib, u buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotda sotish hajmiga nisbatan eng aniq qo'llaniladigan, pul uchun aktivlar yoki pul olish da'volaridir" [3. 55b.].

R. Dusmuratov, B. Menglikulovlar ta'rificha, "Realizatsiya jarayoni xo'jalik mablag'larining doiraviy aylanishini yakunlar ekan, korxona o'z tayyor mahsulotini xaridorlarga va boshqa korxonalarga sotadi va natijada ulardan pul kelib tushadi. Shunday qilib, bu jarayonda tayyor mahsulot pul shakliga o'tadi" [4. 27b.].

A. Karimov, F. Islomov, A. Avloqulovlar ta'kidlashicha, "Sotish jarayoni xo'jalik mablag'lari aylanishining so'nggi bosqichi bo'lib, bu bosqichda korxona tomonidan ishlab chiqarilgan mahsulotlar xaridor va iste'molchilarga shartnomalar asosida yetkaziladi. Sotish jarayoni xo'jalik jarayonini tugallaydi va yangidan-yangi ta'minot jarayoni boshlanadi hamda bu jarayon oldingiga qaraganda kengroq tus oladi" [5. 27b.].

A. S. Sotivoldiyev "Mahsulot sotish bilan bog'liq bo'lgan xo'jalik muomalalarining majmuyi sotish jarayoni deyiladi" [7. 21b.] deb sotish jarayoniga ta'rif bergan.

B. A. Xasanov, A. A. Xashimov, Z. A. Pardayevalar ta'kidlashicha, "...sotish (realizatsiya) jarayonida ishlab chiqarilgan tovar mahsulotlari xaridorlarga jo'natiladi va ular qabul qilib olgan mahsulotlari uchun shartnoma narxida mol yetkazib beruvchilarga pul to'lanadi" [8. 46b.].

K. B. Urazov, M. E. Po'latovlar esa sotish jarayoniga quyidagicha ta'rif berishgan: "Sotish jarayoni deganda, ishlab chiqarish jarayonida yaratilgan tayyor mahsulotlarni, bajarilgan ishlarni, ko'rsatilgan xizmatlarni xaridorlarga sotish tushuniladi. Ushbu jarayonda olingan daromad ham tarmoq xususiyatiga xos ravishda nomlanadi. Masalan, ishlab chiqarish sohasida tayyor mahsulotlarni sotishdan olingan daromad, savdoda tovarlarni sotishdan olingan daromad, qurilishda bajarilgan ishlardan olingan daromad, xizmat sohasida ko'rsatilgan xizmatlardan olingan daromad deb ataladi" [9. 20-21b.].

Yuqoridagi adabiyotlar tahlili ko'rsatadiki, ilmiy-uslubiy adabiyotlarda ko'proq sotish jarayoni o'zining mohiyati, mahsulot (ish, xizmat) sotishning buxgalteriya hisobini metodologik muammolarni hal etilishiga qaratilgan bo'lib, boshqaruv hisobining vazifasi bo'lgan har bir sotilgan (realizatsiya qilingan) mahsulot (ish, xizmat)lar bo'yicha moliyaviy natijani aniqlash va iqtisodiy samarasini aniqlash masalalariga e'tibor qaratilmay qolgan.

METODOLOGIYA

Mavzuga oid respublikamizda qabul qilingan me'yoriy-huquqiy hujjatlar, soha iqtisodchi olimlarining ilmiy ishlari, qishloq xo'jalik mahsulotlari yetishtirish va sotishni aks ettiruvchi statistik ma'lumotlar hamda ilmiy-tadqiqot natijalarining materiallaridan foydalanildi. Ilmiy-tadqiqot ishlarini bajarishda qo'llaniladigan kuzatish, guruhlash, tahlil qilish va boshqa usullardan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Olib borilgan tadqiqotlar tahlili shu ko'rsatmoqdaki, qishloq xo'jalik korxonalari kamida 8 turdan boshlab 18-22 turgacha bo'lgan mahsulot (ish, xizmat)larni sotishadi. Bu sotiladigan mahsulot (ish, xizmatlar)lar bo'yicha axborotlar amaldagi buxgalteriya hisobini yuritish metodologiyasiga asosan tegishli sintetik schyotlarda va boshqaruv hisobining segmentar hisobotlarida umumlashtiriladi. Ushbu axborotlar realizatsiya qilingan mahsulot (ish, xizmatlar)lar bo'yicha umumiy ma'lumotlar bo'lib, bu ma'lumotlar har sotilgan mahsulot (ish, xizmatlar) bo'yicha moliyaviy natijani aniqlash imkonini bermaydi. Bundan tashqari, mahsulot (ish, xizmatlar) sotish xarajatlari korxonalarda umumiy holda 9410-"Sotish xarajatlari" sintetik schyotida hisobga olib borilib, har bir sotilgan mahsulot (ish, xizmatlar) moliyaviy natijasini aniqlashda ular tannarxga kiritilmaydi.

Mazkur muammolarni hal etishda, sotish bilan bog'liq bo'lgan xarajatlarni mahsulot (ish, xizmat)larni turlari bo'yicha taqsimlash, har bir sotilgan mahsulot (ish, xizmat)lar bo'yicha moliyaviy natijani va iqtisodiy samaradorlikni aniqlash lozim. Buxgalteriya hisobining ushbu axborotlari boshqaruv qarorlari samaradorligini oshirib, sotish jarayonini tartibga soladi.

2 http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_61748

3 <http://www.glossary.ru/cgi-bin/g>

Qishloq xo'jalik korxonalari, xususan, agroklasterlar faoliyatida sotish jarayoni hisobini takomillashtirish asosida har bir sotilgan mahsulot (ish, xizmat) turlari bo'yicha moliyaviy natijani aniqlash va iqtisodiy samaradorlikni hisoblash bo'yicha axborotlariga ko'ra qabul qilinadigan boshqaruv qarorlari natijadorligini oshirish. Bunda, sotish bilan bog'liq xarajatlarni sotilgan mahsulot (ish, xizmat)lar o'rtasida taqsimlashlash metodi-kasini takomillashtirish, analitik schyotlarni tashkil etish va yuritish hamda sintetik hisobni takomillashtirishga qaratilgan taklif va tavsiyalar beriladi.

Mamalakatimizda iqtisodiyotni jadal rivojlantirish natijasida qishloq xo'jaligida mahsulot ishlab chiqarish hajmi barqaror oshib bormoqda (1-jadval).

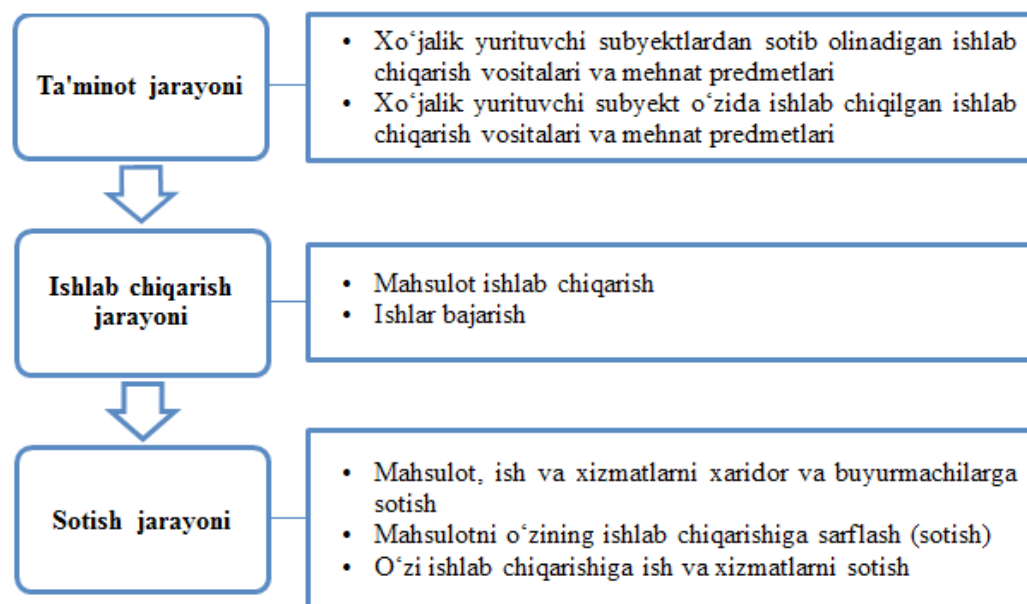
1-jadval: O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jalik mahsulotlari ishlab chiqarish dinamikasi*, 2018-2022-yillarda⁴

№	Ko'rsatkichlar	Yillar					2022-yil 2018-yilga nisbatan o'zgarishi	
		2018	2019	2020	2021	2022	mutlaq	nisbiy, %
1.	Qishloq xo'jaligi mahsuloti, trln. so'm	187,4	216,3	250,3	303,4	345,2	157,8	184,2
	o'tgan yilga nisbatan o'sish sur'ati, %da	100,2	103,3	102,7	103,9	103,6	3,4	103,4
	shu jumladan:							
2.	Dehqonchilik, trln. so'm	98,4	111,9	123,9	152,1	178,9	80,5	181,8
	o'tgan yilga nisbatan o'sish sur'ati, %da	95,8	104,8	103,2	104,3	103,8	8	108,4
3.	Chorvachilik, trln. so'm	89,0	104,4	126,4	151,3	167,2	78,2	187,9
	o'tgan yilga nisbatan o'sish sur'ati, %da	105,7	101,6	102,1	103,5	103,3	-2,4	97,7

*Yillik statistik ma'lumotlar asosida muallif hisob-kitobi

Ushbu 1-jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, respublikamiz bo'yicha 2022-yilda 2018-yilga nisbatan qishloq xo'jalik mahsulotlari tarkibida sezilarli o'zgarish bo'lgan, ya'ni 2018-yilda jami mahsulotni 47,5 foizi chorvachilik mahsuloti bo'lgan bo'lsa, 2022-yilda 48,4 foizni tashkil etgan. Respublika bo'yicha qishloq xo'jalik mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi 84,2 foizga yoki 157,8 trln. so'mga oshgan.

Qishloq xo'jalik korxonalari, shu jumladan, agroklasterlarda xo'jalik faoliyati quyidagi uch bosqichdan iborat: ta'minot, ishlab chiqarish va sotish. Ushbu jarayonlar barchasi xo'jalik faoliyatida muhim ahamiyatga ega bo'lib, bir-biri bilan uzviy bog'langan. Ushbu jarayonlarni bir-biri bilan bog'liqligi qishloq xo'jaligi korxonalari faoliyatini yaxshi tashkil etilganligiga bog'liq bo'ladi. Bu jarayonlarni amalga oshirilishini quyidagi 1-rasmda ko'rishimiz mumkin.

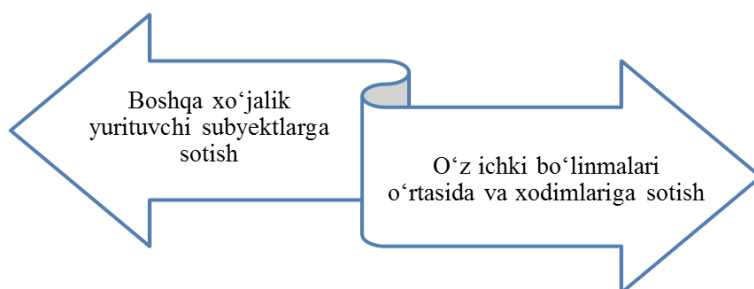

1-rasm: Qishloq xo'jaligi korxonalari faoliyatida xo'jalik jarayonining ketma-ketligi

⁴ <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/agriculture-2>

Qishloq xo'jaligi korxonalari, shu jumladan, agroklastlar faoliyatida sotish jarayoni sotish jarayonini quyidagi ikki guruhga ajratishimiz mumkin (2-rasm):

2-rasm: Qishloq xo'jaligi korxonalari, shu jumladan, agroklastlar faoliyatida sotish jarayonining guruhlanishi

Mahsulot (ish, xizmat)lar hisobini buxgalteriya schyotlarida hisobga olishning tahlili shuni ko'rsatadiki, xo'jaliklarda sotilgan har bir mahsulot turi bo'yicha moliyaviy natijalarni aniqlash, ularni har birining iqtisodiy samaradorligini aniqlash imkonini bermaydi, natijada mahsulot ishlab chiqarishda mahsulot tannarxini boshqarish bo'yicha qarorlar qabul qilish imkoniyatini cheklaydi.

Shuning uchun, mahsulot (ish, xizmat)lar sotishda boshqaruv hisobining tamoyillaridan kelib chiqqan holda, 9410–“Sotish xarajatlari” schyoti bo'yicha har bir mahsulotni sotish xarajatlari hisobi bo'yicha alohida analitik schyotlar ochish, umumiy bo'lgan sotish xarajatlarini esa hisobot davrining oxirida sotilgan mahsulotlar tannarxiga mutanosib ravishda taqsimlash maqsadga muvofiq bo'ladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Agroklastarlarni o'z ichki bo'linmalariga mahsulot (ish, xizmat)lar sotish jarayonida sotish xarajatlarini alohida hisobga olib bormaydi, bunday xarajatlar bo'lsa, ishlab chiqarish bo'linmasi xarajatlari tarkibida hisobga oladi. Xo'jaliklar o'z ishlab chiqarish bo'linmasiga mahsulot (ish, xizmat)larni tannarxida sotadi va foyda yoki zarar ko'rmaydi.

Agroklastarlarda o'z ichki bo'linmalari va xodimlariga mahsulot (ish, xizmat)lar sotish jarayonida sotiladigan mahsulot (ish, xizmat)ni subyekt tomonidan belgilangan transfert bahoda sotishni taklif qilamiz. Bunda, subyekt o'zining ichki bo'linmalariga sotiladigan mahsulot (ish, xizmat)larga transfert baho o'rnatishi va buni o'zining “Hisob siyosatida” aks ettirishi lozim.

Taklifimiz bo'yicha agroklastarlarni o'z ichki bo'linmalariga mahsulot (ish, xizmat)lar sotish jarayonida, sotilgan mahsulot (ish, xizmat)lar buxgalteriya schyotlarida quyidagicha aks ettirish taklif etiladi:

1. Debet 9110 – “Sotilgan tayyor mahsulotlarning tannarxi” schyoti.

Kredit 2810 – “Ombordagi tayyor mahsulotlar” schyoti – Sotilgan mahsulot tannarxi hisobdan chiqarilganda.

2. Debet 2010 – “Asosiy ishlab chiqarish” schyoti.

Kredit 9010 – “Tayyor mahsulotlarni sotishdan daromadlar” schyoti – Sotilgan mahsulotning o'rnatilgan transfert bahodagi qiymatiga.

3. Debet 9010 – “Tayyor mahsulotlarni sotishdan daromadlar” schyoti.

Kredit 9910 – “Yakuniy moliyaviy natija” schyoti – Sotilgan mahsulotdan olingan daromad yakuniy moliyaviy natijaga o'tkazilganda.

4. Debet 9910 – “Yakuniy moliyaviy natija” schyoti.

Kredit 9110 – “Sotilgan tayyor mahsulotlarning tannarxi” schyoti – Sotilgan mahsulot tannarxi yakuniy moliyaviy natijaga o'tkazilganda.

5. Sotilgan mahsulot (ish, xizmat) bo'yicha moliyaviy natija aniqlanganda:

a) Foyda bo'lsa:

Debet 9910 – “Yakuniy moliyaviy natija” schyoti.

Kredit 8710 – “Hisobot davrining taqsimlanmagan foydasi (qoplanmagan zarari)” schyoti

b) Zarar bo'lsa:

Debet 8710 – “Hisobot davrining taqsimlanmagan foydasi (qoplanmagan zarari)” schyoti.

Kredit 9910 – “Yakuniy moliyaviy natija” schyoti.

Mahsulot (ish, xizmat)lar sotish hisobida, buxgalteriya schyotlari asosida sotilgan har bir mahsulot turi bo'yicha moliyaviy natijalar va iqtisodiy samaradorligini aniqlash, har bir mahsulot ishlab chiqarishda mahsulot hajmi va tannarxini boshqarish bo'yicha tegishli qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

Shuning uchun, mahsulot (ish, xizmat)lar sotishda boshqaruv hisobining tamoyillaridan kelib chiqqan holda, 9410 – “Sotish xarajatlari” schyoti bo'yicha har bir mahsulotni sotish xarajatlari hisobi bo'yicha alohida

analitik schyotlar ochish, umumiy bo'lgan sotish xarajatlarini esa hisobot davrining oxirida sotilgan mahsulotlar tannarxiga mutanosib ravishda taqsimlash taklif qilinadi.

Takliflarimizni amaliyotda qo'llanilishi agroklastarlarda ishlab chiqariladigan va o'z ichki bo'linmalariga hamda xodimlariga sotiladigan mahsulotlarga transfert baholar o'rnatiladi, transfert bahoni o'rnatilishi ishlab chiqarish bo'linmalarida ishlab chiqarish samaradorligini aniqlash imkonini beradi, xo'jalik boshqaruvi tomonidan ular faoliyatiga baho beriladi, bu o'z navbatida ishlab chiqarish bo'linmalarining xarajatlarni nazorat qilish va mahsulot tannarxini pasaytirishga olib keladi, har bir mahsulot ishlab chiqarishda mahsulot tannarxini boshqarish bo'yicha qarorlar qabul qilish imkoniyati yaratilib, mahsulot (ish, xizmat) tannarxini pasaytiradi va agroklastarlarni barqaror rivojlanishiga olib keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1999-yil 5-fevraldagi 54-son qarori bilan tasdiqlangan "Mahsulot (ishlar va xizmatlar)ni ishlab chiqarish va sotish xarajatlari tarkibi hamda moliyaviy natijalarni shakllantirish tartibi to'g'risida"gi Nizom. <https://lex.uz/docs/264422>
2. Anthony Robert N., S. Reece James. Accounting Principles (6 th Edition) //A. I. T. B. S. Publishers, 2005. – 696 pages. ISBN: 81853860802.
3. Бернштейн Л. А. Анализ финансовой отчетности// Пер. с англ. / научн. ред. перевод чл. корр. РАН Елисеєва И. И. Гл. редактор серии проф. Соколов Я. В. – М.: Финансы с статистика, 2003. -623 с. ISBN: 5-279-01555-5
4. Dushmuratov R. D., Menglikulov B. Yu. Qishloq xo'jaligida buxgalteriya hisobi va statistika asoslari. O'quv qo'llanma. – T.: "Fan va texnologiya" nashriyoti, 2014. – B. 27.
5. Karimov A. A., Islomov F. R., Avloqulov A. Z.. Buxgalteriya hisobi. Darslik. –T.: "Sharq" NMAK, 2004. – B. 28.
6. Paliy V. F. Teoriya buxgalterskogo ucheta: sovremennye problemy. – M.: INFRA-M, 2007. -512 s. ISBN (EAN): 5-85428-177-5
7. A. S. Sotivoldiyev. Zamonaviy buxgalteriya hisobi. 3-tom. Darslik. –T.: O'zbekiston buxgalterlar va auditorlar milliy assotsiatsiyasi, 2004, 21-bet.
8. B. A. Xasanov, A. A. Xashimov, Z. A. Pardayeva. Buxgalteriya hisobi nazariyasi. Mustaqil ta'lim uchun ko'rgazmali o'quv qo'llanma. –T.: "YANGI NASHR", 2011. – 46 b.
9. Urazov K. B., Po'latov M. E. Buxgalteriya hisobi. Darslik. –T.: "Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi", 2020-y. – B. 20-21.
10. Ulugbek, T. E., & Abdumumin, I. A. (2014). Improvement Accounting Of Sales Agricultural Products On Farm Enterprises. SEA-Practical Application of Science, (5), 649-654.
11. Tashmuratovich, E. U. B. (2023). Agroklastlar sotish jarayonlarida segmentar hisobotlarning ahamiyati. Nauchnyy Fokus, 1(7), 790-795.
12. Eshmuradov, U. (2014). The methodology of the primary account sales of agriculture products. In Construcții identitare. Reverberații ale modelului cultural francez în context european și universal. (Vol. 2, pp. 113-118).
13. Иштурдиев, X. A. (2023). Совершенствование учета финансовых результатов в агрокластере. Научный Фокус, 1(7), 700-708.
14. Eshmuradov, O. T., & Alikulov, A. I. (2022). Evaluation and accounting of material working cash in agrocusters as an object of accounting. Academic research in educational sciences, 3(Special Issue 1), 102-109.
15. Alikulov, A. I., & Abdushukurov, K. B. (2023). Improving the analysis of financial results in agrocusters. International Bulletin of Applied Science and Technology, 3(9), 310-316.
16. Alikulov, A. I. (2010). Xarajatlari hisobi va tahlilining nazariy hamda amaliy masalalari. Monografiya." Fan va texnologiya", -Toshkent, 196.
17. Alikulov, A. I. (2010). Modern trends in development of cotton production and processing chain in Uzbekistan. Perspectives of Innovations, Economics and Business, PIEB, 6(3), 75-76.
18. Khasanov, B. A., Eshboyev, U. T., Hasanova, R. B., Mukumov, Z. A., Alikulov, A. I., & Djumanova, A. B. (2019). Calculation of the invested capital profitability in the financial condition analysis process. International Journal of Advanced Science and Technology, 28(14), 42-48.
19. Olim, M., Ablakulovich, I. G., & Shukurov, I. S. (2022). Cluster System And Its Organizational Mechanisms. The Journal of Economics, Finance and Innovation, 1(1), 1-11.
20. <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/agriculture-2>.
21. www.google.com/search.
22. http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_61748.
23. <http://www.glossary.ru/cgi-bin/g>.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 11-12

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.